

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

13.zk 2019 • 5€

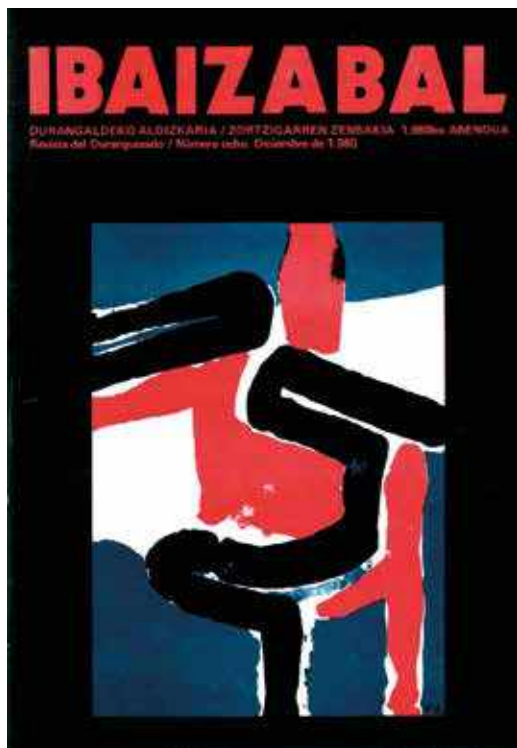
Joseba Gorostiza

Paperezko hitzak.

"Durango idatzizko
komunikabideen haztegi
emankorra izan da".

XIX. mendean amaieran *El Cuartel Real* (1873), *el Boletín del Señorío* (1874) edo *El Durangués* (1881) argitalpenek argia ikusi zutenetik, asko izan dira Durangon argitaratu diren aldizkariak, egunkariak edo inprimatutako komunikabideak. Eta, zelan ez, euren aldekoak eta kontrakoak izan dituzte. Argitalpen horietako batzuen eta euren edukien azterketak informazio egunerokotasun hori urteetan zehar gogora ekartzeko aukera ematen digute. Era berean, komunikabide horien bitartez adierazten zuten sorkuntza jardura emankorraren erretratu zirriborrazteko aukera ere bada.

Erregimen frankistaren amaieran, alderdi politiko-koen legeztapenarekin etorri zen irekiera politikoa, baina batez ere, adierazpen askatasuna. 70eko hamarkadaren amaierara arte nagusi zen kolore barrekako informazioa apurtzen zuten argitalpen berrietarako giro paregabea izan zen.

Testuinguru horretan sortu zen **Ibaizabal**, 1979ko maiatzean, Gerediaga Elkartearen babespean sortutako aldizkari elebiduna. Dena den, esan behar da bertan agertzen ziren testuen arduradun bakarrak egileak zirela. Lehenengo zenbakiaren 44 orrialdeetan hainbat motatako artikulua txandakatzen ziren: auzoen arazoei buruzko artikulua erabat informatiboak; lurretaren anexoari buruzko

erreportajeak; gai orokorrei buruzko gogoetak, Bizkaiko metalaren hitzarmena, adibidez, edo sasoi gatazkatsu haietako egoera politiko eta sozial korapilatsuari buruzkoak.

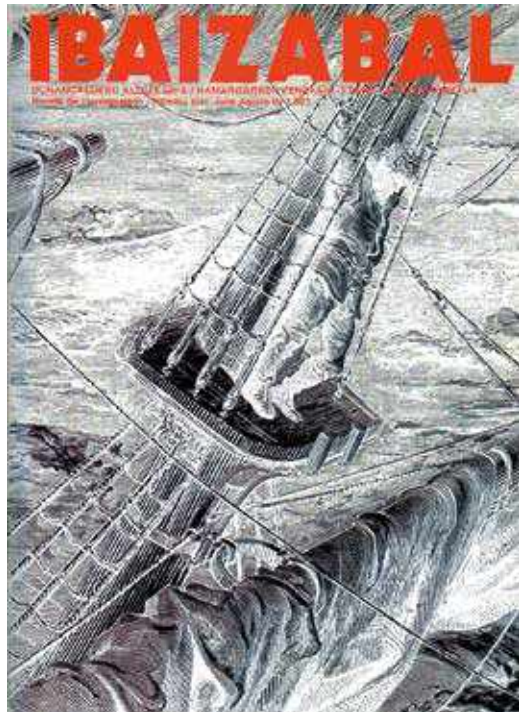
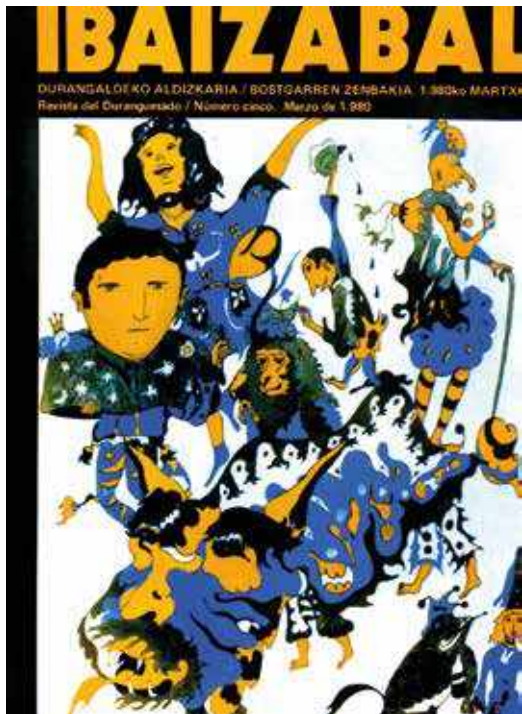
Andoni Barreña, Jose Julian Bakedano, Joseba Sarrionandia, Jose Enrique Urrutia Capeau, Imanol Larrinaga, Joseba Aizpurua, Jose Luis Lete, Jose Mari Uriarte... ziren **Ibaizabal** aldizkarian, ezizenak erabiliz, artikulua argitaratu zituzten egileetako batzuk. Aldizkariaren helburua “Durangon eta bere eskualdean arnasten zen kultur hutsunearen parte bat betetzea...”. Egile horietako hainbatek hurrengo urteetan agertu ziren beste argitalpen batzuetan ere hartu zuten parte.

IBAIZABAL

DURANGALDEKO ALDIZKARIA
SEIGARREN ZENBAKIA
1.980ko URRIA

Revista del duranguesado
Número siete.
Octubre de 1.980

Euretakoren batek gogoratzen du oraindik 1.100 ale inguru saltzen zirela, 10.000 pezeta inguru lortuz. Diru horrekin, erredaktoreek afaria egiten zuten Soloa jatetxean. Mahaiaren inguruan hurrengo zenbakiaren edukiak eztabaidatzen ziren. Zenbakiaren aldizkakotasuna hilabete biko eta bost hilabete artekoa zen. Orrialde kopurua ere ez zen beti bera, 44 eta 80 orrialde arteko zenbakiak izan ziren.

Itxuraz zuen joera ideologikoa zela eta argitalpen horrek jasotzen zituen kritikak hain garrantzitsuak zirenez, 1980ko martxoari zegokion 6. zenbakiaren editorialean, hau adierazi zuten: “batzuen iritziz agian errepresiozko gertakari jakin batzuen hiperpolitizazioan zehaztuko den joera hauteman daiteke (...) baina horren zergatia ez da inolaz ere ideologia jakin baten defentsa, gure Merinaldea osatzen duten pertsonen eta taldeen askatasun pertsonala eta adierazpen askatasuna baizik”.

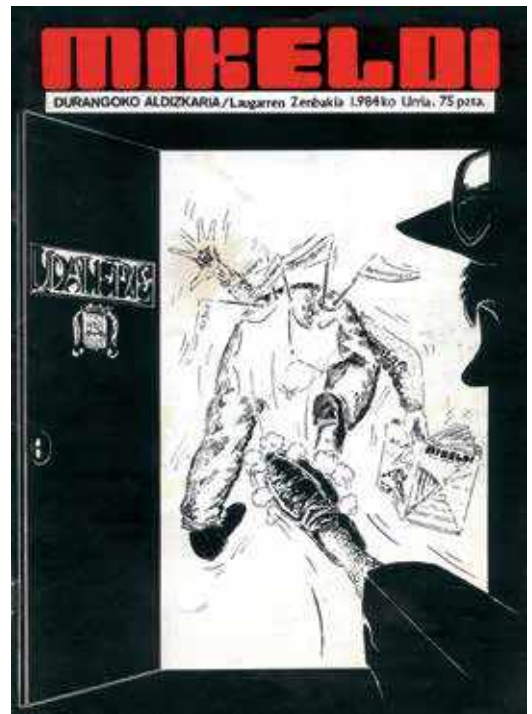
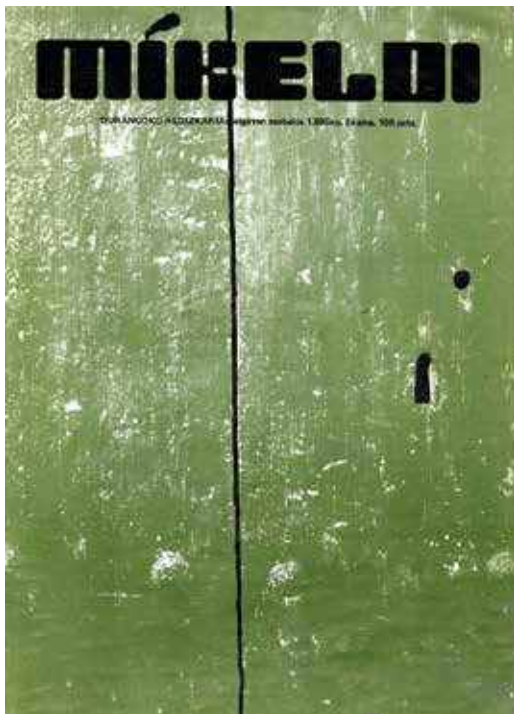
1983ko abenduan, **Ibaizabal** aldizkariaren azken zenbakia kaleratu eta urte bira, **Mikeldi** aldizkariak hartu zuen Durangon gertatzen ziren albisteetan zentratutako informazioaren erreleboa. Bere muga geografikoa ez zen kasualitatea, izan ere, Durangoko Udalaren babespean sortutako argitalpena izan zen eta "Udal aldizkaria" izena zeraman.

Lehenengo zenbakiko 52 orrialdeek alkateak sinatutako agurra jaso zuten (Ander Salaberria zen, bere izena agertzen ez bazen ere) eta hau aitortzen zuen: “Udal aldizkari baten bitartez zuengana lehen aldiz zuzentzeko poza daukat. Erditzea luzeegia izan da baina, azkenean, hemen dago **Mikeldi** aldizkaria”. Horrez gain, irakurleen aldetik “...iradokizunak, kritikak, etab.” itxaroten zituela adierazten zuen, “ahal izanez gero, kontrastatuak eta kolektiboak...”.

Argitalpen ugari egotea gogoetarako arrazoia zela zirudien aldizkaria egiten zutenentzat, eta, "Eritzia-Opini3n" sekzioan, aldizkariaren arduradunek "Beste aldizkari bat?" galdetzen zioten euren buruari.

Aldizkariako kideek, bertan parte hartzeko Udalaren gonbidapena jaso zuten kazetaritza ikasleek edo lizentziatuek, idatzi zituzten testuen artean, Durangoko Azokari, drogei edo langabeziari buruzko monografikoak zeuden. Gai horiekin batera, hezkuntzarekin, udal albisteekin erlazionaturako garai hartako testuak, eta hiriari eta bertako jendeari buruzko testu historikoak zeuden.

1984ko ekaineko hirugarren zenbakiak, "**Txistu y Tamboli3n...** y otras cosas de las Vascongadas" aldizkariaren editorearekin elkarrizketa bat jasotzea zeukan aurreikusita, baina bertan behera geratu zen, "Udaleko Kultura Batzordearen zentsura" zela eta.

Aipatutako **Txistu y Tamboliñ...**, aldizkaria literatura sorkuntzarako oasia zen, bere erabateko adierazpidean. 1983ko azaroko lehenengo zenbakiaren ondoren, hurrengo zenbakietan azpi-titulua aldatu egin zuen, "y otras cosas de las Vascongadas" jarri beharrean, "y va, le mata y vuelve", "y Euskadi el país menos movido: aquí el que no está parado está detenido" edo "y aquí se mata a quien haga falta" jarriz. Urtean behin kaleratzen zen. Lau garren zenbakiak 1986an ikusi zuen argia, eta eternaldi baten ondoren 1990ean berriro sortu eta beste hiru zenbaki kaleratu zituen.

Mota guztietako eskuetatik sortutako testuen ezaugarri nagusia, sorkuntza eta pentsamendu askatasunari bidea libre uztea zen, eta horiekin ba-

tera, mota guztietako gaiak ukitzen zituzten marrazkiak, poesiak eta kontakizun laburrak zeuden. Aldizkariko arduradun, berriz, Iñaki Barañano, Andoni Mujika, Jon Odiaga, Edorta Barruetabeña eta Jesus Mari Arruabarrena lehenengo sasoian izan ziren, eta Txetxus Sarrionandia, Xabi Arrinda eta Josu Unzueta bigarrean.

Aldizkariaren edukiek ez zuten inor hotz uzten eta, hori dela eta, polemikaren bat eragin zuen. Lehenengo zenbakian, osagarri gisa, afixe bat jaso zuen, Leonardo da Vinciren Gioconda gerritik behera luzatzen zuen "gehigarriarekin". Horrek argi eta garbi erakusten zuen lankidetzat batzuen ironiarako, txantxarako, eskatologiarako, eta baita baldarke-riarako joera ere.

Txistu y Tamboliñ...
y cría cuervos y tendrás muchos

Txistu y Tamboliñ...
y Manolo haze la cena solo

Behin eta berriro agertzen ziren gaiak, lotsarik gabeko elkarrizketak edo prostitutekin egindako irudimezko solasaldiak, identifikatu zitezkeen edo egileen irudimenetik sortutako pertsonaiak protagonista ziren istorioak, elkarrizketaren batekin txandakatzen ziren, lehenengo zenbakian Paco Obregón Geroako kide sortzaileari egindakoarekin, adibidez.

Txistu y Tamboliñ... aldizkariaren berezitasunetako bat, bertako orrialdeetan erabiltzen zen hizkuntza ia erabat euskara zela izan zen. Batuaz idatzitako testuekin batera, tokiko modismoetan oinarrituta idatzita zeuden beste batzuk txandakatzen ziren. Horietan, behar bezala irakurri ahal izateko akotazioen bat ere jasotzen zen.

Txistu y Tamboliñ...
y va, le mata, y vuelve

Txistu y Tamboliñ...
y Euskadi el país menos movido:
el que no está parado está detenido.

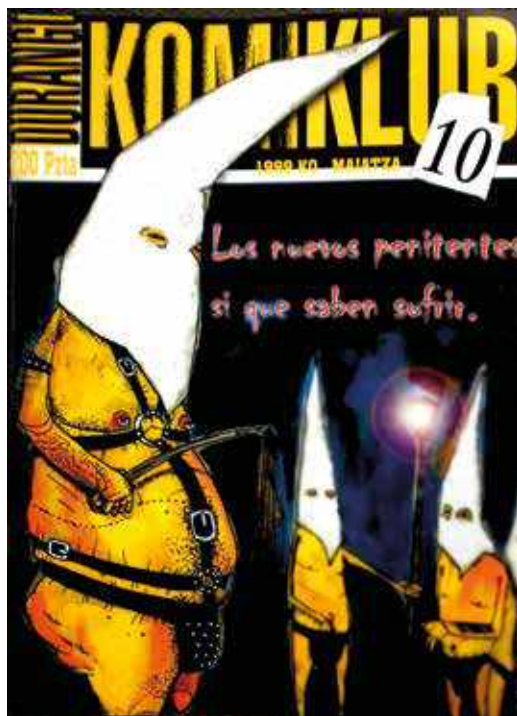

 Txistu y Tamboliñ aldizkariko kolaboratzaileak.

1993ko apirilean **Eraz** kaleratu zen, DHK-Durangaldeko Herri Komunikabideak-en ekimenez guztiz euskaraz argitaratutako lehenengo burualdea, asteroko maiztasuneko. 0 zenbakiaren zuzendaria Ima Eguen izan zen, baina hurrengo zenbakian jadanik Aitor Sarrionandiak hartu zuen kargua bere gain. Hasieratik, **Erazek**, Durangoko Merinaldea osatzen zuten herrietako gaurkotasunari buruzko artikulua, erreportajeak, elkarriketak eta kronikak eskaintzen zituen.

Lehenengo zenbakian 16 orrialde zeuzkan eta 6.000 ale inguru kaleratu zituen argitalpen horren bilaera agerian geratu zen diseinuan zein bertan parte hartzen zuen profesional kopuruaren hazkundera, eta baita aldizkariaren buru izan ziren pertsonengan ere. Lehenengo urtearen irailan José Ignacio Arrizabalaga bilakatu zen erredakzio buru, eta 1994ko azaroan Izaskun Ellakuriagak hartu zuen haren lekua. Juanan Hernandezek

ordeztu zuen 1998an, eta postu horretan jarraitu zuen 2001ean aldizkaria desagertu arte, **Anboto** aldizkariari bide emanaz.

Kazetaritza artikuluez gain, **Erazek** Durangaldean ezagunak ziren pertsonen lankidetzak ere jasotzen zituen. Roman Berriozabal historiagileak ongi etorria eman zion argitalpenari lehenengo zenbakian, sorkuntzaren garrantzia azpimarratuz: “gaur bertan hasten den bihar-etzi oparoaren mesedetan egindako ahalegin erraldoia”.

Iñigo Urkullu lehendakariak ere sinatu zituen kolaborazioak, eta ohikoak ziren Nerea Mujika, Gerediaga Elkarteko presidentek, Jon Irazabal historiagile eta ikerlariak eta Jose Luis Lizundia Euskaltzaindiako kideak sinatutakoak. Azken horrek, toponimiaz egiten zen erabilerak kritikatu idatzi zuen "Geri-xa, Santixa, Elorrixa... nora goaz?" testuarekin piztu zuen polemika, pertsona askok oraindik euren oroimenean gordetzen duten horietakoa izan zen.

Baina argitalpen batek, politikoki zuzena zenetik aparte zeuden edukiak zirela eta ingurua asaldatu bazuen, hori **Komiklub** komikia izan zen. 0 zenbakia 1994ko ekainean kaleratu zen, beste argitalpen batzuetan ohiko kolaboratzailea zen Jon Romanen eta Isma Iglesias eta Alex Olabarri artisten

“Komiklub” aldizkariako kideak.

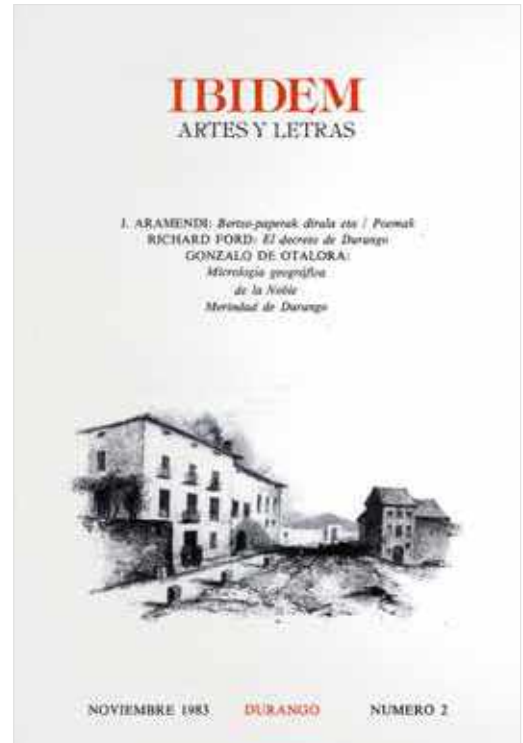
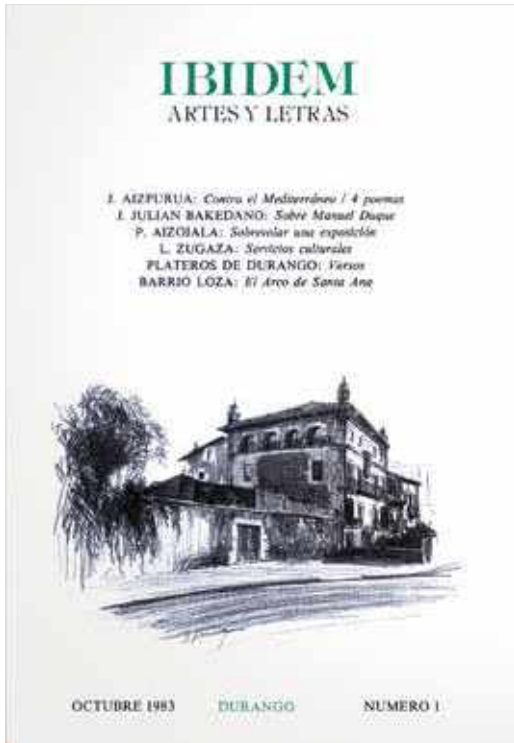
ekimenez. Sei hilabetez behin euren binetekin “lurrikarak” eragiten zituzten, sexu ukitua zuten istorioak inolako mugarik gabe lantzen zituztelako, batez ere.

Garai hartako punk izpirituak eta kulturak eta gauzak ikusteko modu bereziak bultzatuta, aldizkariaren sustatzaileek argitalpenarekin lan egitera animatzen zuten lehen zenbakitik, “no te comas tus comics, publícalos” esloganarekin. Izan ere, ha-

margarren zenbakirako, Mazedoniako, Brasilgo eta beste herrialde batzuetako artistek egindako kolaborazioak jaso zituzten.

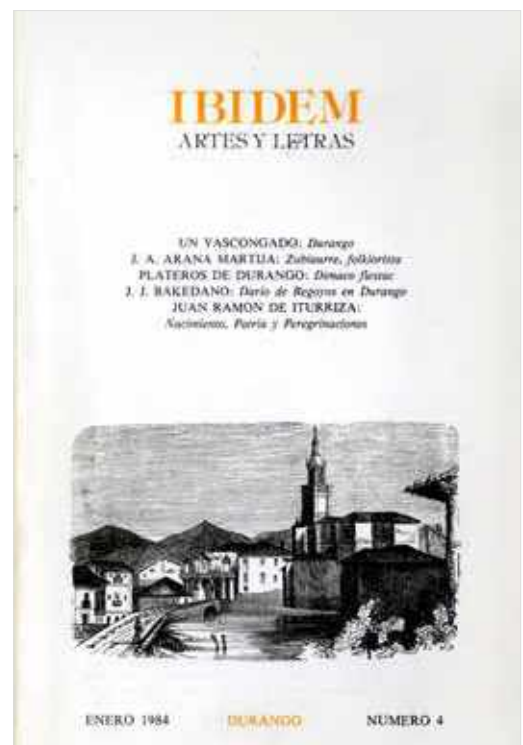
Ale bakoitzeko 100 eta 200 pezeta arteko prezioarekin, **Komiklubek** 2000. urtearen abenduan agurtu zituen jarraitzaileak, 14 zenbaki argitaratu ostean. Marrazkilari ezagunen istorioak argitaratu zituzten, eta, berrikuntza gisa, finantzaketan laguntzen zuten iragarki asko “neurrira” egin zituzten.

Ibidem. Artes y letras, Leopoldo Zugazak argitaratutako argitalpen ugarietako bat da. Oraingo honetan, 1983ko urritik 1986ko ekaina bitartean argitaratu zuen, ikasturte akademikoaren bederatziz hilabeteen erritmorara. Berezitasunetako bat, **Ibidem** multzo bakar gisa aurkezten zela zen, zenbaki batetik hurrengora orrialdeen zenbakiek segida zuten, eta, azkenean, 306 orrialde hartu zituen.

Ibidem, “Durangoren zerbitzura zegoen arte, literatura eta albiste historiko argitalpena” zen, eta bertan, garai hartako sinadurekin batera, beste garai batzuetako artikuluak eta testuak ere kaleratu ziren. Bere edukien artean, kultur ekipamenduei buruzko informazioa ematen zuen, Arte eta Historia Museoren, Pinondo Etxearen edo San Agustin Kultur Gunearen egitasmoak, besteak beste; hainbat historiagileren testuak berreskuratu zituen, Durangoko Merinaldeari edo Bartolomé Ercillaren figurari, An-

dra Mariko dorrearen berreraikuntzari, baroi garrantzitsuei edo Durangoko Villa Tavorako pribilegioei buruzkoak, adibidez.

Zenbaki batzuetan, separata gisa, zenbait faksimil gehitzen zituen, adibidez: 1634ko "Micrologia geográfica del asiento de la noble Merindad de Durango por su ámbito y circunferencia"; Durangoko Udaletxeko fatxadako pinturak irudikatzen zituen Imanol Larrinagaren jatorrizko lamina; edo "Baños nuevos de Elorrio. Velerín" izeneko enpropagandarako liburuxka baten erreproduktzioa.

Kultura orokorrak eta literatur sorkuntzak ere izan zuten euren lekua **Orientación Norte** argitalpean. Oso argitalpen handia zen, 49 zentimetro altu eta 34,5 zentimetro zabal, hau da, izara formatu izeneko baina apur bat txikiagoa.

Alejandro Zugazak 1988ko eta 1989ko udaberrien artean argitaratu zituen bost zenbakiek 16 orrialde zituzten. Horietan, udal eta toki informazioa, diskoi, liburuei, poesiari, antzerkiari, pinturari, argazkigintzari, bideoari edo astronomiari buruzko aipamenekin eta erreferentziekin txandakatzen zen.

Bertako historiaren errebasoa

Durangoren eta Merinaldearen iraganarekiko interesa hainbat argitalpenetan islatu zen, José Ramón Díez Unzuetak 1981etik 1985era, urtean behin, argitaratu zituen **Cuadernos de Historia Duranguesa** izenekoetan, adibidez. Argitaratutako bost zenbakien helburua, "Durangoko gauzak atsegin dituzten bertakoentzat eta arrotzentzat, herritarrentzat eta kanpotarrentzat, irekita" egongo zen aldizkaria eskaintzea zen, eta horretarako lehen mailako kolaboratzaileak elkartu zituen, José María de Larracochea, Vicente Zabala, Manuel Basas edo Gurutzi Arregi, besteak beste.

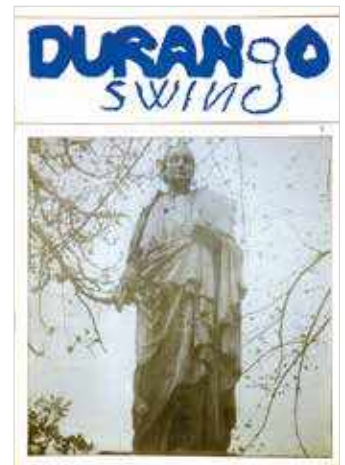
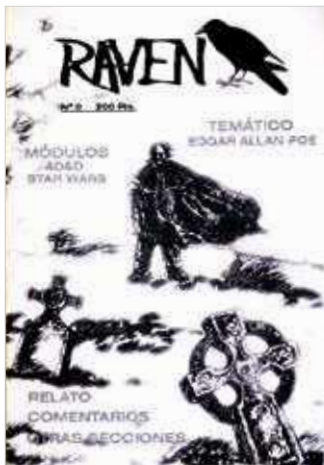
CUADERNO DE HISTORIA DURANGUESA DURANGOKO KONDAIRAREN IDAZLANA

EUSKAL JAIAK
1886-1986

Lehenengo zenbakia astero argitaratzen zen **El Durangués** aldizkariaren mendeurrenari eskaini zitzaion. Uste denez, argitalpen hori 1881eko abuztuan kaleratu zen lehen aldiz, eta gutxienez bi urte iraun zuen. Díez Unzuetak berak sinatutako erreportajeak adierazten zuenez, F. G. Meras editoreak "un cálido periodismo, vigilante de los problemas y cuestiones ciudadanas de la Villa" egiten zuen.

Bere orrialdeen, 70 inguru, interes iturri nagusia, historia zaleentzat edo hiribilduaren iraganaren aurrean jakin-mina zutenentzat eskaintzen zituen datu ugarietan zegoen. Aldizkariaren edukien artean ohikoak ez ziren gaiak ere lantzen ziren, gastronomiatik arkitekturara, eta baita monumentuak, toponimia, jaiak, pertsona ezagunak edo umeen jolasak edo jolas tradizionalak ere. Azken zenbakiaren azala Euskal Jaien mendeurrenari (1886-1986) eskaini zioten. Edukien artean "Una "fiesta" de aviación en Durango" izeneko artikulua nabarmendu zen.

1970eko eta 1980ko hamarkadetan Historiarekin erlazionatuta kaleratu ziren argitalpenen aberastasunak, informazio produkzio handiari erantzuteko sortutako proiektu ugariak, eta Durangon eta Durangaldean izandako sorkuntza emankortasun handiak eraldaketa garrantzitsua izan zuten denborarekin. Azken 30 urteetan, informazio orokorreko edo kultureko egunkariak, astekariek eta aldizkariak, Historiarekin erlazionatutako edo sorkuntza artistikoan zentratutako argitalpenek ia presentziarik ez duten espazioa bete dute. 2018ko uztaillean lehenengo zenbakia argitaratu zuen Sor-

ginola gaztetzeko ateneoak argitaratu zuen **Ber-baz** literatur aldizkaria, Durangoko Udalak urtero egiten duen **Julene Azpeitia Lehiaketan** sari-tutako lanen bilketak eta zure eskuetan daukazun **astola**, Ikerketa eta historia urtekaria, dira eremu editorial uniformeak apurtzen duten salbuespen es-kasetako batzuk.

Joseba Gorostiza
Kazetaria